

419. Norslunda, Norrsunda sn. Nu på Skansen, Stockholm.

Pl. 62.

Litteratur: B 190, L 540, D 2: 211. M. Aschaneus, F b 18 s. 321; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 134; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 439; UFT h. 6 (1877), s. 18; E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska museet 1897), s. 3 f., Svenska runristare (1925), s. 40, Anteckningar 1897 (ATA); Sverige, Geografisk, topografisk, statistisk beskrivning, utg. af K. Ahlenius och A. Kempe, 4, s. 632; S. Erixon, Skansens kulturhistoriska avdelning, 3. uppl. (1931), s. 188 f.; Handlingar i ATA och i Nordiska Museets arkiv.

Äldre avbildningar: M. Aschaneus, teckning (F b 18); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 3 och B 190); Dybeck a. a.; Brate foto 1897 (ATA); foto av okänd 1897 (Skansens runstenar, s. 4).

Runstenen är tidigast känd genom en teckning av Aschaneus. Den har överskriften »Norsunda Sochn»; platsen anges icke närmare, och mot vanligheten lämnar Aschaneus ingen närmare kommentar till inskriften. Stenen omtalas icke i *Ransakningarna*. Men trots detta blev den upptagen i Hadorphs samlingar och ingår sålunda i *Bautil*. I sin anteckningsbok från resan 1682 anför Hadorph inskriften och anger som dess plats: »Norsunda sochn. Norslunda wid byn.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften »Norsslunda» (B 190 och L 540: »Norslunda»). O. Celsius undersökte inskriften den 26 juni 1728; han har följande uppgift om platsen: »Norslunda på gårdstompten i Norrsunda sochn utmed Stockholms vägen.» Inskriften var »af oväder mäst förderfvad och oläselig». Dybeck uppger, att »runstenen ligger vid byns södra uthus».

I en skrivelse till K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien den 28 okt. 1896 anholder Artur Hazelius om tillstånd att för Nordiska Museets friluftsmuseum å Skansen förvärva tre runstenar (U 72, U 419 och L 70 Ölsta, Gryta sn), »hvilka tydligen å Skansen skulle icke blott tillvinna sig större uppmärksamhet utan äfven bättre vårdas och skyddas än å sina nuvarande platser». Om U 419 uppges i skrivelsen, att den »sedan lång tid tillbaka ligger kullvräkt i botten af en gödselstad och tidsals är öfvertäckt af från ladugården utkastad gödsel (enligt uppgift af arrendatorn af Norslunda landbrukaren A. Andersson lär han hela vintern ligga under gödseln)». Akademiens Förvaltningsutskott biföll följande dag den 29 okt. Hazelius' ansökan. (Förv. utskottets protokoll 1896 § 135—138). I början av följande år (den 26 jan. 1897) fördes Norslunda-stenen till Skansen (inv.-nr 82 598). Den restes på en kulle i närheten av Renberget och lappläget. År 1940 flyttades den ett stycke längre åt norr och står nu vid sidan av vägen till Hälsingegården.

Tämligen mörk, blågrå stenart. Höjd 3,02 m., bredd 1,32 m. Ytan är ganska ojämn och bucklig. Flera avflagringar finnas, särskilt nedtill på båda sidorna, varigenom en del av inskriften blivit skadad eller har gått förlorad. Ristningen är delvis djupt huggen och väl bevarad, delvis grund och otydlig. Utefter högra sidan är inskriften bäst bevarad och alltigenom fullt säker (runorna 1—28). Detsamma gäller om vissa delar av vänstra sidans inskrift (runorna 33—39, 49—64). Skadade genom flagring äro på högra sidan runorna 20—35, på vänstra sidan runorna 40—48 och 65—68. Grunt hugget och därför delvis oklart är partiet 75—79 och likaså 80—95. Det är obestridligt, att inskriftens slut icke har varit lika väl inhugget som dess början. — Mellan korset på stenens mitt och vänstra runslingan finnas ristade bokstäverna A. P. P. S.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre källor):

paun kulfinkr . auk stinfridr . auk s[ikfast]r litu r[a]isa stin pinoftr austnin . kun[a]rsu[n] s at
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 iuria kup [h]ialbi hors - lu
 75 80 85 90 95

Paun Kylfingr ok Stainfridr ok Sigfastr letu reisa stein þenna eftir Øystein, Gunnars sun ... Guð hialpi hans s[a]lu.

»Kylving och Stenfrid och Sigfast läto resa denna sten efter Östen, Gunnars son ... Gud hjälpe hans själ.»

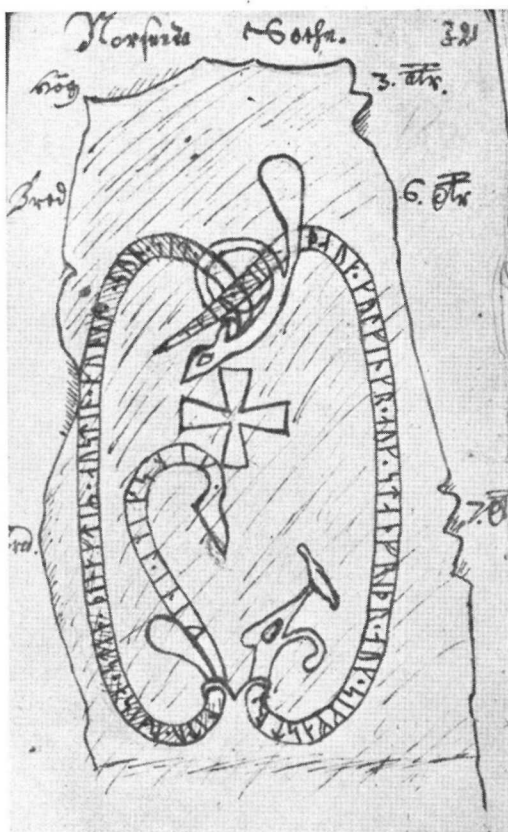

Fig. 121. U 419. Norslunda, Norrsunda sn.
Efter teckning av Aschaneus.

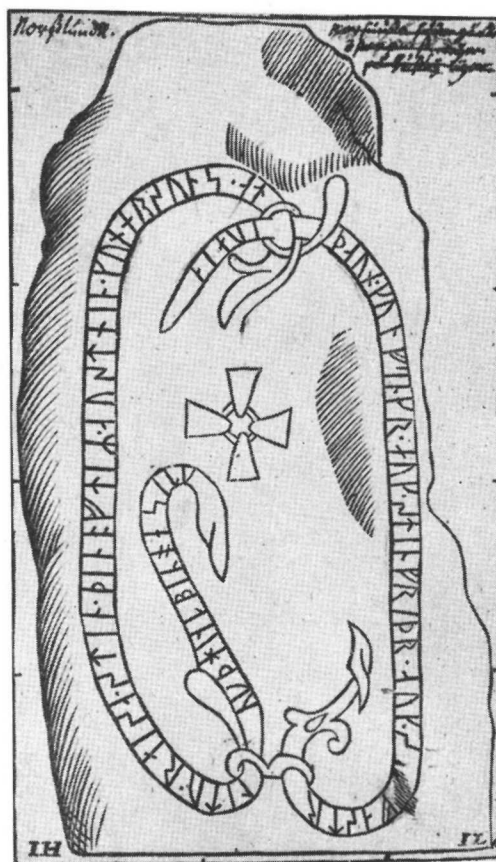

Fig. 122. U 419. Norslunda, Norrsunda sn.
Efter B 190.

Till läsningen: Inskriften har endast få skiljetecken: efter 12 **r**, 24 **r** och 63 **n**. De ha formen av korta, lodräta streck. Inskriften börjar upptill på högra sidan. I denna slinga stå namnen på de tre, som ha låtit resa stenen. Runorna äro djupt huggna och tydliga, med undantag av sista namnet, som är förstört genom en avflagring. 2 **a** har bst endast t. v. Bst i 4 **n** är ganska otydlig; möjligen skär den tvärs över hst. Icke stungna äro 5, 11, 64, 80 **k**, 6, 58 **u**. 10 **n** har bst endast t. h. Sk efter 12 **r** är tydligt. En avflagring går över övre delen av 18 **i** och intill hst i 19 **n**. Runan 18 har icke varit **a**, icke heller **e**. 19 **n** har nu endast bst t. h., tämligen svag. Sk efter 24 **r** är tydligt. Efter 28 **s**, som är djupt hugget, börjar en stor avflagring, som har tagit bort resten av namnet, utom 35 **r**, som skymtar svagt. Intet sk efter 35 **r** eller framför 36 **i**. I 40 **r** är övre delen av hst borta. Av följande runa finns endast nedersta delen av en hst i behåll. Övre delen av 44 **a** borta. Bst t. v. är tydlig. Av 45 **s** finns endast nedersta stapeln i behåll. 47 **i** är icke stunget, icke **a**. Bst i 48 **n** är svag; den synes skära tvärs över hst. 51 **n** har bst endast t. h., tydlig. Bst i 52 **o** äro mycket tydliga. Bst i 54 **t** äro svaga, men säkra. Stenytan mellan de båda bst i 56 **n** är bortfallen. Alla runor i namnet 57—63 **austnir** äro fullt tydliga. 61 **n** är otvivelaktigt; bst skär tvärs över hst; säkerligen en felristning för **a**. 64 **k** är djupt huggen, icke stungen. 65 **u** är tämligen tydlig. 66 **n** är ganska svag och grund, särskilt mellersta delen med bst. Mellersta delen av 67 **a** är helt borta. Hst i 68 **r** är svag, särskilt på mitten. Bst är tydlig. 69 **s** och 70 **u** äro tydliga. Bst i 71 **n** är däremot knappast skönjbar; även hst är mycket svag. 72 **s**, 73 **a** och 74 **t** äro djupt huggna, tydliga. Mellan 72 **s** och 73 **a** är avståndet större än normalt mellan två runor. Men något sk finnes knappast, även om ytan är

rätt ojämn, med flera fördjupningar. Med 74 **t** slutar inskriften i vänstra huvudslingan. Därmed sammanhånga emellertid utan tvivel de runor, som stå i stjärten till högra rundjuret. Hst i 75 **i** är tydlig. Vid dess mitt finnes en grund och tämligen utbredd fördjupning, som dock icke gör intryck av att vara huggen. Runan är sålunda icke **h**, knappast heller **n**. På hst:s v. sida finnes absolut säkert icke någon bst. Däremot har möjligen funnits en **k**-bst. En fördjupning, med ljusare botten, som efter huggning, går på h. sidan från hst:s mitt upp mot ramlinjen. Den är dock ganska grund och svag. Övriga runor (76 **u**, 77 **r**, 78 **i** och 79 **a**) äro fullt säkra. Bst i 79 **a** är djup. — Runorna 80—95 stå i stjärten till v. rundjuret, i riktning nedifrån uppåt. De äro vänderunor. De tre första, 80—82 **kup**, ha sin bas på v. ramlinjen, de övriga tvärtom på h. ramlinjen. Bst i 80 **k** är mycket svag, snarast obefintlig. 81 **u** och 82 **p** äro tämligen säkra. Av 83 **h** finns endast ett litet stycke av hst kvar; bst är spårlöst borta. Bst i 85 **a** är tämligen svag. Detsamma gäller bst i följande runa 86 **i**. 87 **b** är tämligen tydlig. Bst i 89 **h** och 90 **o** äro svaga, men dock säkra. Bst i 91 **n** är otydlig. 91 **s** och 95 **u** äro någorlunda säkra. De båda andra runorna i ordet äro mycket svaga. Inga spår finnas av bst i runan 93. Bst i 94 **i** skymtar mycket svagt.

Aschaneus: **paun · kulfinkr · auk · stanfriþr · auk · sikfastr · litu · raisa · stin · pinaftir · austin · kunil · sun · sit · iku · k · kini ---- s ----**. — Hadorph: **paun · kulfingri · auk · stenfriþr · auk · sikfastr · litu · raisa · stin · pinaftir · austain · kunar · sues · at iuaia · kup hialbi · konsilu**. — Hadorph och Leitz (B 190): **paun · kulfinkr · auk · stinfriþr · auk · s -- fastr litu · raisa · stin · pinaftir · austain · kunarsun s · at iuaia · kup hialbi konsilu**. — O. Celsius: **paun kulfinkr · auk × stnfriþr · auk s -- fastr litu r --- a --- pinaftir austain kun - s -- satr iuiia**. — Dybeck: **paun · kulfinkr auk + stnfriþr · auk · s ... r litu r - isa s - - n pinaftir · austain · kun - - su - s · ati iuria kup · hialbi honsilu**. — Brate: **paun · kulfinkr · auk · st - - friþr · auk · s ... litu ... pinaftir · austai - kun - - su - s · ati · ur - a kup hialbi - on ...** Om läsningen av runorna 73—79 anmärker Brate: 73 **a** och 74 **t** »synas vara i behåll och äro de sista runorna före slingknuten». Efter 75 **i** finnes ett skiljetecken »rätt tydligt», hänvisande 75 **i** till det föregående. Runan 75 är **i** och icke **n**. 76—79 **ur - a** äro »mycket otydliga». 76 är säkerligen **u**. Det är icke omöjligt, att 77 varit **r**, såsom Dybeck har läst, »enär skadans form efter runan utgör gränsen till **r**, i synnerhet synes nedre kännestreckets gräns». På 78 **i** syntes först inga bst, men sedan Brate kommit till den slutsatsen, att **r**. 78 antagligen har varit **k**, upptäckte han en fåra, som kunde uppfattas som spår av en bst till **k**. »Med säkerhet kan man läsa **uria**, med den tredje runan som en staf utan kännestreck, och det vore intet vågadt antagande, att kännestreck till **k** kunnat blifva utplånadt, och att **uria** en gång varit **urka**. En ytterligare undersökning af runan i fråga, företagen med hänsyn till möjligheten att läsa runan som **k**, lät mig upptäcka en fåra, utgående från runans staf 2,5 cm. nedifrån, som kunnat vara kännestreck till runan **k**, men i och för sig icke kunnat gifva anledning att antaga ett dylikt kännestreck. Man må därvid jämföra, hur svagt kännestreck till **k** är i ordet **kup**, där det dock fullt säkert funnits.» — Enligt *UFT* h. 6, s. 18 har studenten C. M. Bolm läst runorna 73—79 som **ati nursa**. Han har tydligen läst **r**. 75 som **n** och sannolikt uppfattat **r**. 78 som ett svenskt-norskt **s**. Mellan 74 **t** och 75 **n** har han läst en runa **i** ur någon av de här mötande ornamentslinjerna.

Om namnet *Kylfingr* se Sö 318, U 320 och U 445. — Kvinnonamnet *Steinfriðr* förekommer, utom här, i två uppländska runinskrifter (L 246 Källslätt, Viksta sn och L 324 Tibble, Bro sn) och en sörmländsk (Sö 128). I Lundgrens ordbok upptages ett medeltida belägg (från Södermanland). De västnordiska fallen äro få och osäkra. — *Sigfastr* är ett relativt vanligt mansnamn; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. — *Þystæinn* och *Gunnarr* äro vanliga namn.

Tre personer, två män och en kvinna, ha låtit resa stenen. De sammanfattas i det neutrala pronomenet *paun* 'de'. Ingenting upplyses f. ö. om deras släktskapsförhållande inbördes och till den döde. De kunna vara syskon, som ha rest stenen efter Östen, Gunnars son. Det sannolika torde då vara, att Östen är deras broder och att Gunnar är fader till dem alla. Uttryckssättet

är i varje fall mindre vanligt. Tänkbart är även, att Kylving och Stenfrid äro man och hustru och Sigfast i så fall sannolikt deras son. — Namnet *Kylfingr* förekommer, såsom nämnt, även på en runsten vid Bromsta i Odensala sn (U 445) och på en runsten vid Kimsta i Skånela sn (U 320). Då avståndet mellan de tre stenarna är relativt kort och namnet är sällsynt, förmodar Brate, att det är samme man, som avses i inskrifterna. Det finns f. ö. ingenting i inskrifterna, som styrker detta antagande.

Den del av inskriften, som följer omedelbart efter namnet på den döde, 72—79 *satiuria*, bereder de största svårigheter vid tolkningen. Detta beror på att ristningen är skadad, och det är därför i själva verket ohjälpligt. C. M. Bolm har, såsom förut omtalats, läst *satinursa*, och detta tolkas i *UFT* h. 6, s. 18: »Denne egde Nursa.» Norsa by utgjorde en del av de gårdar, varav på 1600-talet herresätet Rosersberg bildades. Bolms läsning är emellertid, såsom redan Brate har anmärkt, omöjlig. — Brate föreslår själv läsningen *sati·ur[k]a* (se ovan), vilket han tolkar: »som egde Harg». »Att ett väntadt begynnande *h* saknas i runinskrifter är ej ovanligt, t. ex. L 38 *hulmi*, L 502 *ulmi*; saknaden af *h* lägger alltså intet hinder i vägen för att tolka *ur[k]a* som Harg. Men äfven i ett par andra afseenden motsvaras icke det nuvarande namnet Harg direkt af runinskriftens form, hvilken dels är en ack. plur., dels har *u*-omljud, en öfvergång af den ursprungliga vokalen *a* till *o*, hvilken man väntar efter isl. *hqrgr*, fht. *haruc*. Både plur. och *u*-omljud visa ett par exempel på detta ord, upptagna i Söderwall, *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*: *gøtæ de horghum* SD 2, s. 8 (1286 Smål.) och *petro de horghum* SD 3, s. 643 (1324, Hårga i Helsingl.), s. 644 öfversatt: *Pædher i horghum*. Uti SD fr. 1401, 2, s. 246 (1410) skrives detta Hårga i *Hargom*, men det moderna Hårga synes härröra från formen med *u*-omljud, som äfven annorstädes synes lefva kvar i detta namn. På en form med *u*-omljud tyder nämligen Örja, en församling i Skåne, och i Vikingstads socken i Östergötland finnes Horg icke långt från ett af de talrika Harg. Då runinskriften ristades, måste ortnamnet i fråga hafva uttalats med *u*-omljud *Horgar, hvilken namnform sedermera aflöstes af Harg. — Att läsningen *ur[k]a* och tolkningen Harg äro afgjort riktiga, framgår med bestämdhet af tvänne runinskrifter vid Harg, Skånela socken, Seminghundra härad, skilda från Norslunda genom sjön Fysingen.» De båda inskrifter, som Brate avser, äro U 315 (L 434) med inskriften: »Gunnar, Farulvs son, och Holmdis gjorde minnesmärket efter Tord, sin son. Och Öpir ristade» och U 312 (L 439) med inskriften: »Gunnar, Farulvs son, lät göra minnesvården för Juvurfasts själ, sin styvdotters, Holmdis' dotters.» »Då Norslunda-stenen säger, att Gunnar eller dennes son Östen — hvilkendera kan ej afgöras — egde ett ställe, hvars namn högst sannolikt är att läsa och tolka som Harg, och dessa båda inskrifter af Gunnar, Farulfs son, finnas vid ett Harg, beläget helt nära, kan man svårligen betvifla, att Gunnar är samma person i alla tre inskrifterna. Har läsningen *ur[k]a* och dess tolkning som Harg förut varit synnerligen sannolik, så blifva de genom dessa inskrifter fullkomligt säkra. — Norslunda-stenen visar genom bruket af *o* för nasaleradt *a*-ljud en äldre skriftsed än inskrifterna vid Harg, som bruka *o* för att beteckna *o*-ljud. För att dess inskrift skall kunna vara äldre, måste man antaga, att Gunnar ännu lefde och egde Harg, då inskriften ristades, och att relativt alltså har Gunnar och icke Östen till korrelat. Däraf följer i alla fall, att avståndet i tid ej kan vara stort mellan ristningar med *o* i betydelsen *a*-ljud och i betydelsen *o*-ljud. Skulle åter relativt afse Östen, och Gunnar alltså vara död, vore de båda grupperna ristningar delvis rent af samtida.»

Brate har, såsom han själv tydligen har insett, genom sin identifiering av Norslunda-stenens Gunnar och Harg-stenarnas Gunnar invecklat sig i ganska stora svårigheter. U 419 är rest över en son till Gunnar, och U 312 och U 315 har Gunnar själv rest över en son och en styvdotter. Förutsatt att det är samme Gunnar, skulle inskrifterna sålunda vara ungefärligen samtida — detta under förutsättning att relativsatsen »som ägde Harg» hänför sig till Gunnar och icke till Östen. Om så skulle vara fallet, måste U 419 t. o. m. vara yngre än U 312 och U 315.

Ur runologisk synpunkt är detta mycket osannolikt. U 419 gör avgjort intryck av att vara äldre än U 312 och U 315. I ett senare arbete (*Svenska runristare*, s. 40) har Brate själv attribuerat U 419 till Åsmund Kåreson. Detta torde visserligen vara tvivelaktigt, men åtskilligt i ornamentik, runformer och inskriftens detaljer tyder dock på en ristare, som har stått Åsmund rätt nära och lärt av honom. U 315 är ristad av Öpir. Det är icke rimligt, att U 419 och U 315 äro samtida, och det kan följaktligen icke vara samme Gunnar, som avses i de båda inskrifterna. Därmed faller ett viktigt stöd för Brates läsning och tolkning. Det bör även framhållas, att ortnamnet Harg i Skånela sn alltid har singular form, under det att Brates tolkning förutsätter plural. Tolkningen av inskriftens *uria* som [h]ur[k]a, återgivande ett ortnamn *Hørça* (ack.), vilket identifieras med Harg i Skånela sn, måste därför avvisas som högst osannolik, för att icke säga omöjlig.

420. Rosersberg, Norrsunda sn.

Pl. 62.

Litteratur: B 188, L 533, D 2:206. M. Aschaneus, *Collectaneum Monumentale Runicum* (F b 10), s. 16—17 (UFF h. 40, 1925, s. 36); J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 132, 133; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 299, 740; UFF h. 6 (1877), s. 17; E. Brate, *Anteckningar* 1908 (ATA).

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning (a. a.); U. Christophersson, teckning (i Peringskiölds *Monumenta*); Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 188); Dybeck a. a.; Brate foto 1908 (ATA).

Detta fragment av en runsten står SSÖ om slottet, i sluttningen ned mot sjön, 50 m. ovanför träbryggans landfäste.

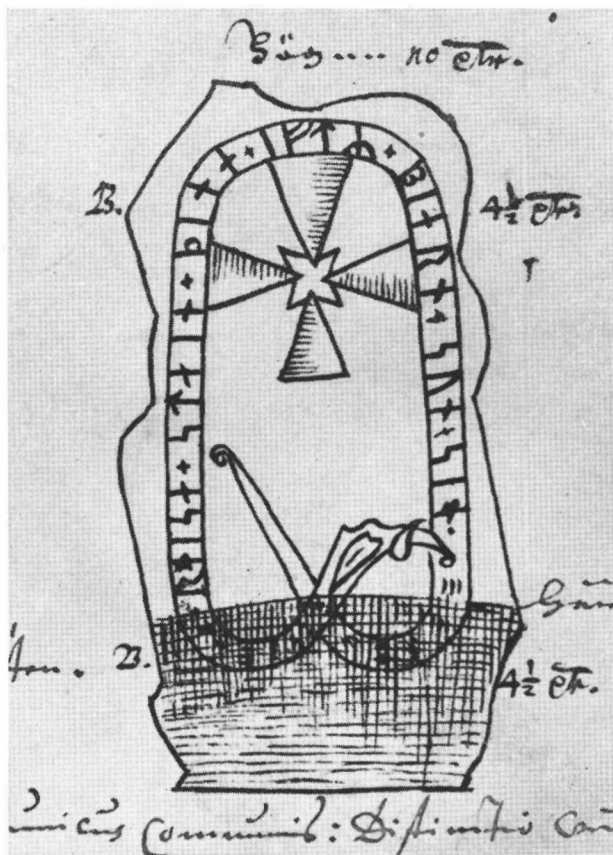

Fig. 123. U 420. Rosersberg, Norrsunda sn. Efter teckning av Aschaneus.